

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЖІНОК ІЗ РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП

PECULIARITIES OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF WOMEN FROM DIFFERENT SOCIAL GROUPS

У статті наведені результати особливостей комунікативної соціальної компетентності жінок із різних соціальних груп. Здійснено порівняльний аналіз і визначено статистично значущі відмінності між компонентами комунікативної компетентності жінок із різних соціальних груп.

Виявлено, що всі отримані результати досліджуваних правдоподібні і не перекручені. Усім жінкам притаманна соціальна норма поведінки в соціумі. Виявлені компоненти комунікативної компетентності, що домінують у групах жінок, свідчать про те, що для успішної інтеграції в сучасне суспільство потрібно вміти самостійно приймати рішення та відповідальність у ситуації вибору, прогнозуючи всі можливі наслідки, вміти підкоритися і поступитися для компромісу, бути легким, динамічним, кмітливим і спрямованими на взаємодію з іншими людьми, володіти нормами соціальної поведінки, бути раціоналістом та реалістом, адекватно відображаючи у своїй свідомості картину реального світу.

Викрито особливості соціально-комунікативної компетентності жінок залежно від їх групової приналежності. Жінками, які проживають на тимчасово окупованій території, властиві емоційна стійкість, самоконтроль, товариськість, відкритість, кмітливості і реалістичність. У важливих життєвих рішеннях вони покладаються як на себе, так і на громадську думку. У релігійних жінок виявлені певні протиріччя в поведінці, що зумовлено піддатливістю до почуттів. Вони в міру відкриті, чутливі і тягнуться до інших. Їм властиві мінливість, емоційна нестійкість, втрата самоконтролю, імпульсивність, неорганізованість. У прийнятті рішення орієнтуються виключно на себе. Жінкам із числа внутрішньо переміщених осіб властиві відкритість, товариськість, кмітливості, розвинуте логічне мислення, раціоналізм і реалістичність. Вони емоційно стійкі, але іноді можуть втратити самоконтроль. У прийнятті рішення орієнтуються виключно на себе. У групах жінок, які перебувають у виправній колонії, і жінок-інвалідів виявляються схожі профілі, де їм властиві емоційна нестійкість, недостатньо розвинутий рівень самоконтролю, толерантності і комунікативної компетентності взагалі. Думка соціального оточення часто визначає їхню поведінку. Усе це ускладнює взаємодію з оточуючим середовищем, роблячи їх більш соціально неадаптованими. На відміну від них, жінкам-кичанкам властиві розвинуте логічне мислення, самоконтроль, толерантність, емпатія, уважність до співрозмовника, стресостійкість, налаштованість на співпрацю з іншими, швидке усвідомлене прийняття рішення.

Ключові слова: самотність, комунікативна компетентність, жінки з різних соціальних

груп, соціальна поведінка, незалежність, орієнтованість на себе, самоконтроль, відкритість, товариськість, кмітливості.

The article presents the results of the features of communicative social competence of women from different social groups. A comparative analysis was performed and statistically significant differences between the components of communicative competence of women from different social groups were identified.

It was found that all the results obtained are plausible and not distorted. All women have a social norm of behavior in society. The identified components of communicative competence, which dominate in women's groups, show that for successful integration into modern society, you need to be able to make independent decisions and responsibilities in the situation of choice, anticipating all possible consequences. Be able to obey and give in, to compromise. Be easy, dynamic, smart and focused on interacting with other people. Have the norms of social behavior. To be a rationalist and a realist, adequately reflecting the picture of the real world in his mind.

Features of social and communicative competence of women depending on their group affiliation are revealed. Emotional resilience, self-control, camaraderie, openness, intelligence and realism are characteristic of women living in the temporarily occupied territories. In important life decisions, they rely on themselves and rely on public opinion. In religious women, certain contradictions in behavior are found, due to susceptibility to feelings. They are moderately open, sensitive and reach out to others. They are characterized by: variability, emotional instability, loss of self-control, impulsiveness, disorganization. In the decisions made focusing solely on themselves. Women-internally displaced persons are characterized by: openness, camaraderie, intelligence, developed logical thinking, rationalism and realism. They are emotionally stable, but can sometimes lose self-control. In the decisions made focusing solely on themselves. In the groups of women in correctional facilities and women with disabilities, similar profiles are found, where they are characterized by: emotional instability, underdeveloped level of self-control, tolerance and communicative competence in general. The opinion of the social environment often determines their behavior. All this complicates the interaction with the environment, making them more socially maladapted. In contrast, Kyiv women are characterized by: developed logical thinking, self-control, tolerance, empathy, attention to the interlocutor, stress resistance, willingness to cooperate with others, quick conscious decision-making.

Key words: loneliness, communicative competence, women from different social groups, social behavior, independence, self-orientation, self-control, openness, sociability, intelligence.

УДК 159.907

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.33.34>

Леонова І.М.

к. психол. н.,
докторант факультету психології
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Вступ. Проблема самотності завжди хвилювала людство, але нині в умовах сучасного постіндустріального суспільства вона стала

в глобальному масштабі однією з найактуальніших проблем соціуму. Всім відомо, що людина як істота соціальна немислима без міжособи-

стісних стосунків і взаємозв'язку з навколишнім середовищем, соціумом, іншими людьми. Тому до переживання самотності ставляться неоднозначно. Для одних вона є творчим станом саморозвитку, джерелом сили та енергії, а для інших – результатом усвідомлення власної ізольованості, відчуженості та відірваності, який найчастіше є наслідком відсутності кола спілкування, значних зв'язків, а також сприйняття людиною своїх соціальних контактів як незадовільних. На цьому тлі виявлення особливостей розвитку комунікативної компетентності жінок із різних соціальних груп стає особливо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблематикою. Аналіз сучасної наукової літератури показує наявну значну кількість досліджень, присвячених висвітленню психології самотності жінок. У психологічному плані ця проблематика пов'язана з такими іменами: Дж. Мак й А. Шеріф (функція статево-рольових стереотипів), Б. Ананьева [1], Ж.Г. Дусказієва [2], Л.Г. Степанова [6] (процес статевої соціалізації (фемінність) і системи диморфізму), Н.В. Шітова [8] (соціально-психологічні особливості жінок, які мають негативний вплив на комунікацію, самооцінку, підвищуючи рівень тривоги), Н.П. Романова [4], В.І. Сіляєва [5] (особливості самотних жінок і формування статусу і образу-Я у соціумі), Р.А. Dykstra і Т. Fokkema [9], (соціальна та емоційна самотність серед розлучених і одружених чоловіків і жінок: порівняння дефіциту та когнітивної перспективи) та інші.

Зарубіжні науковці W.R. Zakahi & R.L. Duran у своїх дослідженнях приділяли особливу увагу зв'язку між самотністю і комунікативною тривогою та комунікативною компетентністю. За допомогою статистичного аналізу вони виявили два типи самотності, які передбачають самотність: відсутність інтимних (романтичних чи особливо близьких) стосунків (інтимний інший) та відсутність соціальної групи чи мережі друзів (соціальна мережа). А кореляційний аналіз встановив зв'язок між виміром комунікативної компетентності, соціальним досвідом та відсутністю соціальної мережі [10].

Аналіз наукових джерел дає змогу говорити про те, що кожна людина поряд із прагненням до спілкування відчуває бажання побути на самоті, усамітнитись, поміркувати про себе, про своє майбутнє. Зокрема, вчені А.В. Мудрик і Дж.Р. Олді розглядають це бажання як необхідну потребу побути на самоті, яка є відображенням самосвідомості і рефлексії, що розвивається. Але водночас вони вважають, що домінування потреби усамітнення над потребою спілкування є «тривожною» ознакою, вказуючи не те, що не все гаразд у взаєминах з іншими і в його внутрішньому світі [3].

Отже, очевидний той факт, що почуття самотності зачіпає великий пласт проблем у житті людини. Але, незважаючи на розробленість проблеми, відкритими залишаються питання особливості комунікативної соціальної компетентності, яка має зв'язок із самотністю.

Мета дослідження – розкрити особливості комунікативної соціальної компетентності жінок, які належать до різних соціальних груп.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усім відомий той факт, що людське суспільство немислиме поза спілкуванням. Спілкування виступає необхідною умовою буття людей, без якого неможливе повноцінне формування особистості. Тому дослідження було спрямоване на виявлення особливостей розвитку комунікативної компетентності жінок із різних соціальних груп, за методикою діагностики комунікативної соціальної компетентності (КСК) М.П. Фетіскіна, В.В. Козлова, Г.М. Мануйлова [7], яка дозволяє розглядати її як систему внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії. Отримані результати представлені у таблиці 1.

Обробка отриманих даних здійснювалася за методом описової статистики (міра визначення центральної тенденції – Медіана, непараметричний критерій Мана-Уїтні (SPSS 23.0)).

Вибірку досліджуваних становили жінки з різних соціальних груп: 1) жінки, які проживають на тимчасово окупованій території; 2) релігійні жінки; 3) жінки, які перебувають у виправній колонії (ВК); 4) жінки – внутрішньо переміщені особи; 5) жінки-інваліди (глухонімі); 6) жінки-княнки. Загальна кількість досліджуваних становила 270 осіб по 45 в кожній групі. Вік досліджуваних – від 25 до 55 років.

Наочно середні значення особливостей розвитку комунікативної компетентності жінок залежно від групової приналежності представлені на рис. 1.

Аналізуючи отримані показники шести груп жінок (табл. 1, рис. 1), зазначимо, що показник Л (шкала правдивості) у всіх жінок у рамках норми, це свідчить про те, що всі отримані результати досліджуваних правдоподібні і не перекручені. Результати за шкалою П (схильність до асоціальної поведінки) у всіх жінок або на низькому рівні, або в рамках норми. Це свідчить про те, що жінки володіють соціальними нормами поведінки в соціумі. Важливо зазначити, що в жодній групі жінок не виявлені показники, які перебувають на максимальному рівні виразності. Але в якості тенденції можемо говорити про переважну виразність компонентів: В (розвинене логічне мислення, кмітливий), М (віддає перевагу власні рішення, незалежний, орієнтований на себе), Н (той, що контролює себе, вміє підкорятись правилам) і А (відкритий, легкий, комунікативний,

товариський). Отже, саме ці компоненти, які домінують у групах жінок, вказують на те, що для успішної інтеграції в сучасне суспільство потрібно вміти самостійно приймати рішення та відповідальність у ситуації вибору, прогнозуючи всі можливі наслідки, а також у деяких ситуація вміти підкоритися і поступитись, для компромісу, бути легким, динамічним, кмітливим і спрямованими на взаємодію з іншими

людьми, володіти нормами соціальної поведінки, бути раціоналістом та реалістом, адекватно відображаючи у своїй свідомості картину реального світу.

Для більш детального дослідження особливостей жіночої комунікативно-соціальної компетентності проаналізуємо кожну групу окремо:

У жінок, які проживають на тимчасово окупованій території, на переважному рівні

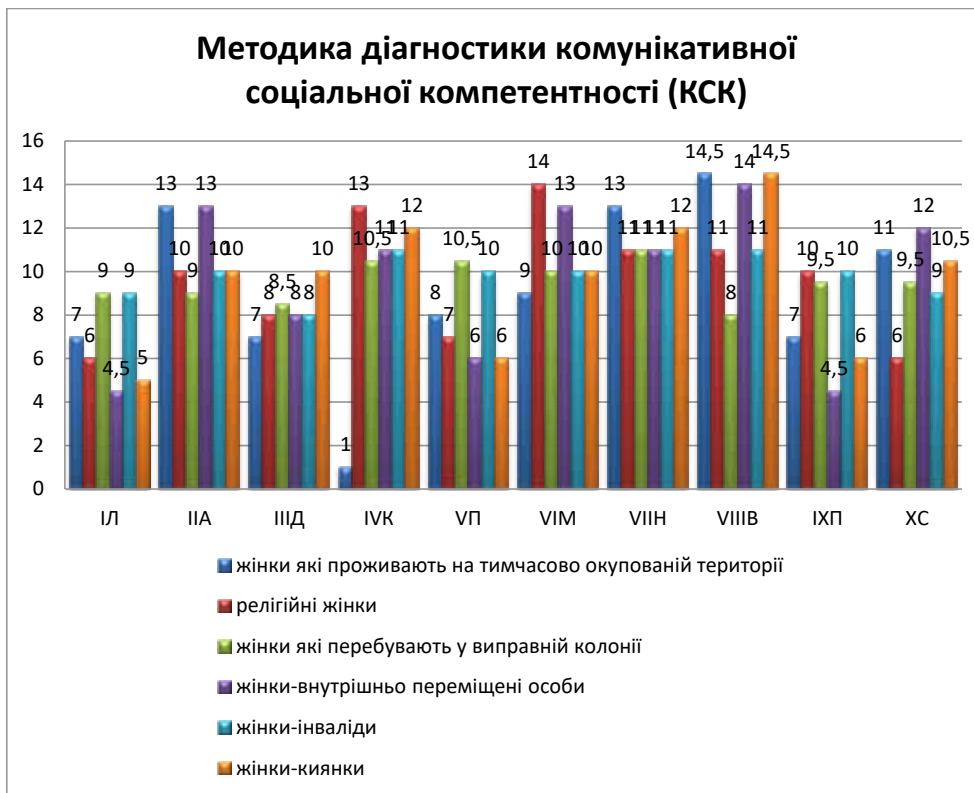

Рис. 1. Порівняльний аналіз показників особливостей розвитку комунікативної компетентності в досліджуваних групах жінок

Таблиця 1

Середні значення компонентів комунікативної компетентності жінок із різних соціальних груп, за методикою діагностики комунікативної соціальної компетентності (КСК) М.П. Фетіскіна, В.В. Козлова, Г.М. Мануйлова

Групи жінок	ІЛ	ІІА	ІІІД	ІVК	VП	VІМ	VІІН	VІІІВ	ІХП	ХС
Жінки, які проживають на тимчасово окупованій території	7	13	7	1	8	9	13	14,5	7	11
Релігійні жінки	6	10	8	13	7	14	11	11	10	6
Жінки, які перебувають у виправній колонії	9	9	8,5	10,5	10,5	10	11	8	9,5	9,5
Жінки – внутрішньо переміщені особи	4,5	13	8	11	6	13	11	14	4,5	12
Жінки-інваліди (глухонімі)	9	10	8	11	10	10	11	11	10	9
Жінки-киянки	5	10	10	12	6	10	12	14,5	6	10,5

Примітка:

ІЛ – шкала правдивості; ІІА – відкритий, легкий, комунікативний, товариський; ІІІД – життєрадісний, безтурботний, веселий; ІVК – чутливий, що тягнеться до інших, із художнім мисленням; VП – схильність до асоціальної поведінки; VІМ – що віддає перевагу власні рішення, незалежний, орієнтований на себе; VІІН – контролюючий себе, вміє підкоряти себе правилам; VІІІВ – із розвиненим логічним мисленням, кмітливий; ІХП – схильність до асоціальної поведінки; ХС – емоційно стійкий, зрілий, спокійний.

виразності знаходяться компоненти: А (М=13), Н (М=13) і В (М=14,5), на середньому рівні перебувають компоненти М (М=9), С (М=11), П (М=8), а на низькому рівні – К (М=1), Д (М=7) і П (М=7). Отже, можна говорити про те, що досліджувані жінки досить комунікативні, товариські, відкриті, кмітливі, реалістичні і вміють контролювати свою поведінку. Володіючи нормами соціальної поведінки у важливих життєвих рішеннях, вони можуть як бути незалежними у прийнятті власного рішення і покладатися тільки на себе, так і спиратись на громадську думку, при цьому серйозно і раціонально підходячи до свого вибору. Їм властиві різні емоційні прояви, які зумовлені середнім рівнем емоційної стійкості.

У **релігійних жінок** на переважному рівні виразності знаходяться компоненти: К (М=13) і М (М=14), на середньому рівні перебувають компоненти А (М=10), Д (М=8), Н (М=11), В (М=11), П (М=10), а на низькому рівні – С (М=6) і П (М=7). Отже, можна говорити про те, що досліджувані жінки емоційно нестійкі, мінливі і піддаються почуттям. Вони в міру відкриті, чутливі і тягнуться до інших. Залежно від емоційного стану вони можуть бути легкими, життєрадісними, товариськими або, навпаки, закритими, мовчазними, серйозними. Їм притаманна соціальна поведінка в межах норми, але іноді можуть втрачати контроль, бути імпульсивними і неорганізованими. Релігійні жінки віддають перевагу власним думкам, орієнтуючись на себе, свою незалежність у прийнятті будь-якого життєвого рішення.

У **жінок, які перебувають у виправній колонії, і в жінок-інвалідів** всі показники компонентів перебувають на середньому рівні. Це вказує на те, що в цих жінок комунікативна компетентність знаходиться на середньому рівні, підкріплюючись середнім рівнем самоконтролю у спілкуванні і толерантністю. Вони спонтанні в самовираженні, підвладні волі почуттів, не завжди здатні утримати прояви емоцій. Тому, якщо вони мають неприязнь до партнера у взаємодії або у спілкуванні, вони не можуть цього приховати, від чого створюється напруга і складнощі в стосунках. Але заради власної вигоди вони готові іноді терпіти негативні особистісні прояви партнера. Також вони не люблять непрогнозовані ситуації, а думка соціального оточення часто визначає їх поведінку.

У **жінок – внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованої території** на переважному рівні виразності знаходяться компоненти А (М=13), М (М=13) і В (М=14), на середньому рівні перебувають компоненти К (М=11), Д (М=8), Н (М=11), С (М=12), а на низькому рівні – П (М=6; М=4,5). Отже, можна говорити про те, що досліджуваним жінкам властиві відкритість у стосунках, легкість, товариськість,

кмітливість із розвинутим логічним мисленням, реалістичність і раціоналізм. Вони володіють нормами соціальної поведінки, у важливих подіях орієнтовані на себе, приймаючи рішення самостійно, незалежно від думки оточуючих. Також вони досить емоційно стійкі, але іноді можуть спостерігатися втрата контролю і імпульсивність, якщо на них здійснювати певний тиск.

У **жінок-киянок** усі показники, окрім компонента В (М=14,5), виражені на середньому рівні, тоді як компонент В має високий рівень показника. Отже, можна говорити про те, що жінки-киянки мають розвинуте логічне мислення, тобто причинно-наслідкові зв'язки, які допомагають міркувати і діяти послідовно і несуперечливо у складних життєвих обставинах. Вони уважно будують стосунки з іншими людьми, швидко роблять висновки та приймають відповідне рішення. Це безпосередньо впливає на їх успішну соціальну адаптацію, а також на хороші здібності справлятися зі стресами і випробуваннями. Їхня комунікативна компетентність перебуває на середньому рівні, вказуючи на те, що вони мають самоконтроль у спілкуванні, толерантність, здатність відчувати й адекватно сприймати співрозмовника. Жінки-киянки готові до співпраці і взаємодії з оточуючим середовищем.

За описаними груповими особливостями видно, що жінки, які проживають на тимчасово окупованій території, релігійні і внутрішньо переміщені особи мають відмінності і характерологічні особливості за отриманими результатами, тоді як досліджувані жінки інших груп мають більш усереднений профіль.

З використанням U-Манна-Уїтні визначено статистично значущі відмінності особливостей компонентів комунікативної соціальної компетентності жінок із різних соціальних груп (табл. 2).

Виявлено статистично значущі відмінності між групами жінок з огляду на їх групову приналежність.

Компонент А (відкритий, легкий, товариський) статистично значуще вищий у жінок, які проживають на тимчасово окупованій території, порівняно з жінками, які перебувають у виправній колонії, і жінками-інвалідами. Також цей компонент вищий у жінок-киянок порівняно з жінками, які перебувають у виправній колонії, і в жінок із числа внутрішньо переміщених осіб порівняно з жінками-інвалідами і жінками, які перебувають у виправній колонії. Отже, можна підкреслити, що саме жінки, які перебувають у виправній колонії, порівняно з іншими групами жінок найбільш замкнуті і нетовариські.

Компонент Д (життєрадісний, безтурботний, веселий) статистично значимо вищий у жінок-киянок порівняно з релігійними жін-

Порівняльний аналіз середніх значень компонентів комунікативної компетентності жінок із різних соціальних груп

Методика діагностики комунікативної соціальної компетентності КСК М.П. Фетіскіна, В.В. Козлова, Г.М. Мануйлова										
Групи	ІЛ	ІІА	ІІІД	ІVК	VП	VІМ	VІІН	VІІВ	ІХП	ХС
1 і 2	0,05 (,036)	–	0,001 (,000)	0,01 (,007)	–	0,01 (,003)	–	–	–	–
1 і 3	–	–	–	0,05 (,015)	–	0,001 (,000)	0,001 (,000)	0,01 (,002)	0,01 (,002)	–
1 і 4	–	0,001 (,000)	0,01 (,006)	–	0,001 (,000)	–	0,05 (,039)	0,001 (,000)	0,001 (,000)	–
1 і 5	0,001 (,000)	–	–	–	–	0,001 (,000)	–	–	–	0,001 (,000)
1 і 6	–	0,05 (,019)	–	–	0,01 (,003)	–	0,01 (,006)	0,001 (,000)	0,001 (,000)	–
2 і 3	0,05 (,042)	–	–	0,001 (,000)	0,01 (,004)	0,001 (,000)	–	0,001 (,000)	–	0,01 (,003)
2 і 4	0,001 (,000)	–	–	–	–	–	–	0,001 (,000)	0,001 (,000)	0,001 (,000)
2 і 5	–	–	–	0,01 (,002)	–	0,01 (,003)	–	0,05 (,033)	–	–
2 і 6	0,05 (,027)	–	0,001 (,000)	–	–	–	0,05 (,019)	0,001 (,001)	–	0,05 (,031)
3 і 4	0,001 (,000)	0,001 (,001)	–	0,05 (,016)	0,001 (,000)	0,001 (,000)	–	0,001 (,000)	0,001 (,000)	0,001 (,001)
3 і 5	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
3 і 6	0,001 (,000)	0,05 (,011)	–	0,001 (,000)	0,001 (,000)	0,05 (,012)	0,05 (,046)	0,001 (,000)	0,001 (,000)	–
4 і 5	0,001 (,000)	0,05 (,024)	–	–	–	0,05 (,015)	–	0,001 (,000)	0,001 (,000)	0,001 (,000)
4 і 6	–	–	0,05 (,014)	–	–	–	–	–	0,01 (,004)	–
5 і 6	0,01 (,002)	–	0,01 (,006)	0,01 (,006)	0,01 (,003)	–	0,05 (,033)	0,001 (,000)	0,001 (,001)	–

Примітка:

група 1 – жінки, які проживають на тимчасово окупованій території; група 2 – релігійні жінки; група 3 – жінки, які перебувають у виправній колонії; група 4 – жінки-внутрішньо переміщені особи; група 5 – жінки-інваліди (глухонімі); група 6 – жінки-киянки; Критерій U Манна-Уїтні для незалежних вибірок у дужках, рівень значущості t критерій, де 0,050 – 95%; 0,010 – 99%; 0,001 – 99,9%.

ками, внутрішньо переміщеними особами, жінками-інвалідами і жінками, які проживають на тимчасово окупованій території. І статистично нижчий цей компонент у жінок, які проживають на тимчасово окупованій території, порівняно з жінками, які перебувають у виправній колонії. Тобто жінки-киянки порівняно з іншими жінками більш життєрадісні, веселі, безтурботні, сповнені віри у краще майбутнє і власний успіх. Також варто зазначити, що жінки, які проживають на тимчасово окупованій території, більш мовчазні і серйозні, ніж жінки, які перебувають у виправній колонії.

Компонент К (чутливий, що тягнеться до інших, із художнім мисленням) статистично значуще вищий у жінок-киянок і релігійних жінок порівняно з жінками, які перебувають у виправній колонії, і жінками-інвалідами, які покладаються тільки на себе, і більш раціоналістичні і реалістичні.

Компонент М (віддає перевагу власним рішенням, незалежний, орієнтований на себе) статистично значуще вищий у релігійних жінок і жінок-внутрішньо переміщених осіб із тимчасово окупованої території порівняно з жінками, які перебувають у виправній колонії, проживають на тимчасово окупованій території та інвалідами. Також цей компонент статистично значуще вищий у жінок-киянок, ніж у жінок, які проживають на тимчасово окупованій території. Отже, можна говорити про те, що жінки з виправної колонії, які проживають на тимчасово окупованій території, і інваліди більш залежні від групи і прямують за громадською думкою.

Компонент Н (контролює себе, вміє підкорятись правилам) статистично значуще більш виражений у жінок, які проживають на тимчасово окупованій території, і жінок-киянок, ніж у релігійних жінок, жінок-інвалідів і жінок,

які перебувають у ВК, яким більш притаманні імпульсивність і неорганізованість.

Компонент В (із розвиненим логічним мисленням, кмітливий) статистично вищий у жінок, які проживають на тимчасово окупованій території, жінок із числа внутрішньо переміщених осіб із тимчасово окупованої території і жінок-киянок порівняно з релігійними жінками, жінками-інвалідами і жінками, які перебувають у ВК. Тобто жінки, у яких цей компонент вищий, більше соціально адаптовані і мають розвинуті здібності справлятися зі стресами і випробуваннями. Їхні причинно-наслідкові зв'язки допомагають міркувати і діяти послідовно і несуперечливо у складних життєвих обставинах, швидко робити висновки та приймати відповідне рішення.

Компонент С (емоційно стійкий, зрілий, спокійний) статистично значуще вищий у жінок із числа внутрішньо переміщених осіб із тимчасово окупованої території, ніж у жінок, які перебувають у виправній колонії, і жінок-інвалідів. Також цей компонент значуще нижчий у релігійних жінок порівняно з жінками-киянками, жінками з виправної колонії і жінками, які проживають на тимчасово окупованій території. Таким чином, можна говорити про те, що найбільше емоційно нестійкі, мінливі і піддаються почуттям релігійні жінки, і, навпаки, більш емоційно стійкі, спокійні – жінки із внутрішньо переміщених осіб, тимчасово окупованої території.

Компонент П (прояви асоціальної поведінки) статистично значуще вищий у жінок, які перебувають у виправній колонії, ніж у інших групах жінок. Також цей компонент статистично значуще вищий у жінок-інвалідів порівняно з жінками, які проживають на тимчасово окупованій території, киянками і жінками-інвалідами. Отже, саме жінкам, які перебувають у виправній колонії, найбільш властиві асоціальні прояви поведінки.

Висновки. У процесі аналізу отриманих результатів особливостей комунікативної компетентності жінок із різних соціальних груп були отримані наведені нижче результати.

Виявлено, що всім жінкам властиві соціальні норми поведінки в соціумі. У взаємодії із соціальним оточенням переважної виразності набувають відкритість, легкість, комунікативність, товариськість, розвинене логічне мислення, кмітливість, незалежність, орієнтованість на себе і на власні рішення, самоконтроль і вміння підкорятися правилам. Саме ці компоненти сприяють успішній інтеграції в сучасне суспільство.

Жінки, які проживають на тимчасово окупованій території, досить емоційно стійкі, мають контроль над власною поведінкою, комунікативні, товариські, відкриті, кмітливі, реалістичні. У важливих життєвих рішеннях вони

можуть як бути незалежними і покладатися тільки на себе, так і раціонально спиратися на громадську думку. На відміну від них, релігійні жінки хоча і в міру відкриті, чутливі і тягнуться до інших, але емоційно нестійкі, мінливі, піддаються почуттям, що безпосередньо впливає на їхню легкість, життєрадісність, товариськість або закритість, мовчазність і серйозність у стосунках із соціальним оточенням. Вони можуть втрачати самоконтроль, бути імпульсивними і неорганізованими. Будь-яке рішення приймають незалежно, орієнтуючись виключно на себе.

У жінок із внутрішньо переміщених осіб переважають відкритість у стосунках, товариськість, кмітливість, розвинуте логічне мислення, раціоналізм і реалістичність. Хоча вони емоційно стійкі, можуть втрачати самоконтроль і бути імпульсивними в разі певного тиску на них. У важливих подіях орієнтовані виключно на себе, приймаючи рішення самостійно, незалежно від думки оточуючих.

Виявлено, що в жінок, які перебувають у виправній колонії, і жінок-інвалідів схожі профілі. Їхні комунікативна компетентність, самоконтроль і толерантність перебувають на середньому рівні, а емоційний стан нестабільний. Це свідчить про певні труднощі у стосунках з оточенням і в соціальній адаптації. Думка соціального оточення часто визначає їх поведінку.

На відміну від них, жінки-киянки мають розвинуте логічне мислення, самоконтроль у спілкуванні, толерантність, здатність відчувати і адекватно сприймати співрозмовника. Вони налаштовані на співпрацю з оточенням, тому уважно будують стосунки з іншими, у складних життєвих обставинах діють послідовно і несуперечливо, швидко приймаючи відповідне рішення. Це безпосередньо робить їх стресостійкими і соціально адаптованими.

Встановлено статистично значущі відмінності між групами жінок. Зокрема, жінки, які перебувають у виправній колонії, і жінки-інваліди більш схильні до проявів асоціальної поведінки порівняно з іншими групами жінок. Статистично значуще більш відкриті, комунікативні, товариські, кмітливі з розвиненим логічним мисленням жінки-киянки, жінки, які проживають на тимчасово окупованій території і жінки із числа внутрішньо переміщених осіб порівняно з іншими групами жінок. Жінки-киянки виявляються більш життєрадісними, безтурботними і веселими порівняно з іншими. Також жінкам-киянкам і жінкам, які проживають на тимчасово окупованій території, більшою мірою властиві самоконтроль і вміння підкорятися правилам. Статистично значуще вищий компонент К (чутливий, тягнеться до інших) у жінок-киянок і релігійних жінок порівняно з жінками-інвалідами

і жінками, які перебувають у виправній колонії. Релігійні жінки, жінки-княнки і жінки із числа внутрішньо переміщених осіб виявляються більш незалежними, орієнтованими на себе, віддаючи перевагу власним рішенням. Щодо емоційної стійкості, зрілості і стану спокою, то цей компонент значуще нижчий у релігійних жінок порівняно з жінками, які проживають на тимчасово окупованій території, жінками-княнками і жінками, які перебувають у виправній колонії, і статистично значуще вищий у жінок із числа внутрішньо переміщених осіб порівняно з жінками-інвалідами і жінками, які перебувають у виправній колонії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания. Москва : Педагогика, 1996. 170 с.
2. Дусказиева Ж.Г. Гендерная психология : учеб. пособие / Краснояр. государственный педагогический университет им. В.П. Астафьева. Красноярск, 2010. 108 с.
3. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество. Москва : Академия, 2003. 456 с.
4. Романова Н.П. Социальный статус одиноких женщин в современном российском обществе: теоретико-методологический анализ : дисс. ... д-ра социолог. наук : 22.00.04 / Улан-Удэ. Бурятский государственный ун-т, 2006. 322 с.
5. Сіляєва В.І. Психологічне вивчення та корекція образу Я у самотніх жінок : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Таврійський національний ун-т ім. В.І. Вернадського. Сімферополь, 2004. 193с.
6. Степанова Л.Г. Актуальные проблемы гендерной психологии: курс лекцій. Минск : БГПУ, 2009. 68с.
7. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Диагностика коммуникативной социальной компетентности (КСК). Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва : Изд-во Института Психотерапии. 2002. С. 138–149.
8. Шитова Н.В. Социально-психологические особенности одиноких женщин : дис. ... кад. психол. наук : 19.00.05 / Воронежский экономическо-правовой ин-т. Воронеж, 2009. 189с.
9. Dykstra P. A. & Fokkema T. Social and Emotional Loneliness Among Divorced and Married Men and Women: Comparing the Deficit and Cognitive Perspectives. Basic and Applied Social Psychology. Vol. 29, 2007. <https://doi.org/10.1080/01973530701330843>
10. Zakahi W.R. & Duran R L. All the lonely people: The relationship among loneliness, communicative competence, and communication anxiety. Browse journals by subject. 2009. P. 203–209. <https://doi.org/10.1080/01463378209369450>